

KAPİTALİST KÜRESELLEŞMENİN ARKA YÜZÜ: 2008 KRİZİ VE SONUÇLARI

Ali Haydar UYANMIŞ*

GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle doğu ve batı arasındaki siyasal farklılıklar ortadan kalkmış ve küreselleşme süreci hızlanmıştır. Siyaset, ekonomi, toplum, bilgi, güvenlik, çevre ve başka alanlarda dünyanın tek mekanlaşmasına paralel olarak, küresel ortamda devletlerin ve toplumların birbirlerinden olumlu veya olumsuz biçimde etkilenmeleri kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu süreçte 11 Eylül olayı önemli bir dönüm noktası kabul edilmektedir (Tepe ve Karatay, 2005). Soğuk Savaş'tan sonra küreselleşme sürecinin kaydettiği aşama konusunda ikinci önemli dönüm noktasını da 2007 yılında ABD'de başlayan ve 2008'de küresel niteliğe bürünen ekonomik kriz oluşturmaktadır. Krizin genel göstergeleri azalan talep, duran yatırımlar, artan işsizlik, düşen ihracat, oynak hale gelen döviz kurları ve dünya ekonomisindeki büyümenin eksiye doğru kaymasıdır (IMF, 2009).

Küresel ekonomik kriz 2007 yılının ortasında ABD'de ipotekli konut kredilerinde ortaya çıkmış ve 2008 yılının ikinci yarısında ABD'deki bazı finans kuruluşlarının batmasıyla küresel bir boyut kazanmaya başlamıştır. Krizi çok az sayıda iktisatçı öngörebilmiş, ayrıca nedenleri konusunda tam bir anlaşma ortaya konmamıştır. Elbette insanların harcamaktan kaçınmaları, tüketimin düşmesi, üretimin olumsuz etkilenmesi ve sonuçta işsizliğin artması krizin genel bir açıklamasını vermekte ve başlangıç noktası olarak da ABD'de şişen emlak balonlarına dayanmaktadır (Shiller, 2010b).

Ev fiyatlarının düşmeye başladığı 2006 yılında finansal piyasalarda başlayan durgunluk, 2007 yılında riskli konut kredilerine dayalı yatırım gerçekleştiren finansal kurumlarda, bütün piyasaları endişeye sevk eden gelişmeler yaşanmasına neden oldu ve aynı yılın Şubat- Mart ayları arasında yüksek riskli konut kredisi (sub-prime) veren 25'ten fazla kuruluş iflas etti. Çalışmada kısaca finansal krizin ortaya çıkma sürecine yer verilip Dünya piyasalarına nasıl sıçradığının üzerinde durulacaktır. Küresel ölçekte yarattığı etki ve bu piyasanın eklemlerinden biri olan Türkiye'nin krize tepkisi ve aldığı önlemlere yer verilip çözüm önerileri sıralanacaktır.

1.KÜRESEL KRİZİN OLUŞUM EVRESİ

2001 yılında ABD finans sektörü hiç olmadığı kadar karlı, sayıca az ve güçlü hale gelmişti. Bu endüstriye beş yatırım bankası; Goldman Sachs, Morgan Stanley, Lehman Brother's, Merrill Lynch, Bear Stearns, iki finans devi şirketi; Citigroup, Jp Margan, üç menkul kıymet sigorta şirketi; AIG, MBIA, AMBAC, üç derecelendirme şirketi; Moody's, Standart & Poor's, Fitch hükmediyordu ve hepsini bağlayan şey mali menkulleşme besin zinciriydi. Bu trilyonlarca dolar parayı ipotekli satış kredisi ve diğer kredi araçlarıyla dünyanın tüm yatırımcılarına bağlayan bir sistemdi. Otuz yıl önce ev almak istediğinizde parayı veren kuruluş paranın geri ödenmesini beklerdi. Ama menkul kıymetleşmenin devreye girmesiyle parayı veren kuruluşun risk sorumluluğu kalktı. Eski sistemde bir ev sahibi evinin taksitini ödediğinde para ona krediyi veren bankaya giderdi ve parayı ödemek yıllarca sürdüğü için bankalar çok dikkatliydi.

---

*Öğrenci, Dokuz Eylül Üniversitesi, alihaydaruyanmis@gmail.com

Yeni sistemde menkul kıymetleştirme yoluyla banka krediyi yatırım bankasına satar. Yatırım bankası binlerce ipoteği ve diğer kredileri (araba, öğrenci kredileri ve kredi kartları) alıp Teminatlı Borç Yükümlülüğü(Collateralized Debt Obligation) 'ne ya da diğer adıyla karmaşık türev araçlarına dönüştürürler. Yatırım bankaları daha sonra bunları yatırımcılara satarlar. Artık ev sahipleri taksitlerini ödediklerinde para dünyanın her yerindeki yatırımcılara gider. Yatırım bankaları derecelendirme kuruluşlarına CDO'ları değerlendirmeleri için para öderler ve pek çoğu AAA derecesi alır. Bu mümkün olan en büyük yatırım derecesidir. Bu İşlemler sonucu CDO'lar emeklilik fonları arasında popüler olmuştur.

Bu sistem patlamak üzere olan bir bomba gibiydi. Kredi verenler artık borç alan kişinin geri ödeyip ödeyemeyeceğine aldırılmıyordu. Bu yüzden daha riskli krediler vermeye başladılar. Bu durum yatırım bankalarının da umurunda değildi. Ne kadar çok CDO satarlarsa karları o kadar çok artıyordu ve derecelendirme kuruluşları ki paralarını yatırım bankalarından alıyorlardı CDO'lara verdikleri puanlar ne kadar yanlış çıksa bile sorumlu olmuyorlardı. 2000'li yılların başlarında en riskli krediler olan düşük gelirliye verilen sub-prime kredilerde büyük bir artış olmuştu ve bunlar yatırım bankalarınca birleştirilip CDO'lara çevrilip yüksek notlarla piyasaya satılmaya devam edildi(Gnaiza, 2008). Her yıl yüzlerce milyar dolar menkulleşme zincirinden geçmeye başlamıştı. Herkes ipotekli satış kredisi alabildiği için ev satışları ve fiyatları birden bire yükseldi. Sonuç tarihin en büyük finans balonu olmuştu. En son 1980'lerin sonun da ABD'de finans balonu oluştuğunda konut fiyatları iki katına artmıştı. Ama 2007' bu fiyatlar %194 oranında arttı. 2004 yılında bankaların borç öz sermaye sınırlarını kaldırdı. Sub-prime kredileri tek başına bir yılda 30 milyar dolardan 10 yıl için de yılda 600 milyar dolara çıkmıştı. (Morris, 2008)

2005 yılında IMF'in Baş Ekonomisti Raghuram G. Rajan tehlikeli teşviklerin bir krize yol açabileceği konusunda bir uyarıda bulundu. Sonra 2006 yılında Nouriel Roubini'nin uyarısı geldi. Allon Sloan'ın Washington Post'ta yayınlanan makaleleri bunu izledi. 2008 yıla gelindiğinde ev hacizleri birden bire arttı ve menkul kıymetleşme besin zinciri çöktü. Yatırım bankalarının elinde satamadıkları milyarlarca dolarlık kredi, CDO ve emlak kalmıştı. Kredi verenler artık kredileri yatırım bankalarına satamıyorlardı ve krediler ödenmediğinden düzinelere banka iflas etti.

Yaratılan riskli piyasa içinde oluşan balonun patlamasıyla sadece ABD'de değil tüm dünyada etkili olacak finans krizi başlamış oldu. Krizin ortaya çıktığı Eylül 2008'in ilk haftaları ve sonrası İpotekli Konut Finansmanı Kurumları Fannie Mae ve Freddie Mac'in kontrolü Amerikan Hükümetine geçmişti. Lehman Brothers iflas etti. Merrill Lynch, 50 milyar dolara Bank of America'ya satıldı. ABD Merkez Bankası 85 milyar dolar vererek sigorta devi AIG'yi kurtardı. Amerikan Hazinesi tarafından Sorunlu Aktiflerin Rehabitasyonu Programı açıklandı. Bu program kapsamında hükümetin 700 milyar dolar tutarında ipoteğe dayalı menkul kıymet almasına imkân tanıdı. Goldman Sachs ve Morgan Stanley yatırım bankacılığında mevduat bankacılığı statüsüne geçti. Washington Mutual 328 milyar dolar aktif varlığıyla Amerikan tarihinde en büyük banka iflası oldu. Hükümetin bu bankaya el koymasını takiben bankanın varlıkları 1,9 milyar dolara JP Morgan'a satıldı. ABD Hazinesi, bankacılık sistemini kurtarmak için büyüklüğü 2 trilyon dolara ulaşabilecek yeni bir plan açıkladı(Erdönmez, 2009: 91-92)

Dünya genelinde azalan talep ve bozulan beklentilerin tüketim üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle ABD otomobil sektörü olumsuz etkilenmiştir. Otomotiv endüstrisinin dev

oyuncuları ABD kongresinden aldıkları krediler ile iflaslarını ertelemişlerdir. Ödeme güçlüğü çeken İzlanda, Ukrayna, Pakistan, Macaristan gibi ülkeler ise çare olarak IMF ile stand by antlaşması yapma yolunu seçmişlerdir. ABD Mortgage krizinden, küresel likidite krizine dönüşen mevcut gelişmeler şu an itibari ile küresel durgunluk halinden yavaş yavaş toparlanma sinyalleri vermektedir.

2.KÜRESEL EKONOMİK KRİZİN DÜNYA PİYASALARINA YANSIMALARI

Dünya ekonomisinin genel yapısına bakıldığında ekonomik entegrasyonun bugün çok daha yoğun olduğu görülmektedir. Özellikle finansal piyasaların birbirine çok fazla entegre oluşu krizin ilk önce finans sektörü üzerinden yayılmasına neden olmaktadır (Ünal-Kaya, 2009:4).

2005 yılında dünya ekonomisi %4,4 oranında büyümüştür. Bu büyümenin düşük oranda olmasının en önemli nedeni petrol fiyatlarının artmasıdır. 2006 yılında ise ekonomik büyüme hızı 0,7 puanlık bir artışla %5,1'e yükselmiştir. Dünya ekonomisinin 2007 yılından itibaren giderek küçülmesinin en önemli nedeni ABD emlak piyasasında 2007 yılı ortalarında ortaya çıkan Mortgage krizidir.(Yıldırım, 2010; 47). Amerikan ekonomisi, dünya ekonomisine yön veren bir büyüklükte olduğu için, bu kriz dünya ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Gelişmiş ekonomilerdeki büyüme hızı dünya ortalamasının altında kalmıştır.

Gelişmekte olan Asya ekonomilerinden Çin ve Hindistan ekonomisi ile onlardan hemen sonra gelen Rusya ekonomisi 2005 yılından itibaren dünyada en fazla büyüyen ekonomiler olmuştur. Dünya ticaret hacmi 2007 yılında %7,2 artış oranı ile 2005 ve 2006 yılından daha düşük seyretmiştir. Dünya ticaret hacmindeki daralma daha da artarak 2008 yılında %2,6 seviyesine düşmüştür (Yıldırım, 2010; 47). İhracattaki düşüş oranları kriz nedeniyle talep daralmasından kaynaklanmaktadır. Talep daralması da ekonomik krizin 2007 yılından itibaren başlamasıyla meydana gelmiştir. Dünya ekonomisi 1929 krizinden sonra en büyük ekonomik krizlerden birini yaşamaktadır. Gelişmiş ekonomiler daha önce de belirtildiği gibi ya durgunluk içerisinde ya da durgunluğa yakın durumdadırlar. Bu durgunluktan çıkış 2009 yılı itibariyle mümkün olmamıştır(IMF, 2008; 1).

2008 yılından itibaren Euro bölgesi, derin bir ekonomik kriz içerisinde, adeta varoluş mücadelesi vermiştir. Yunanistan kriziyle ortaya çıkan, kısa surede İspanya, Portekiz ve İtalya'ya da sıçrayan finansal kriz, Avrupa bütünleşmesinin en önemli sütunlarından olan Euro bölgesinin sürdürülebilirliği konusunda yoğun tartışmalar başlatmıştır. Krizin başından itibaren, sorunun yapısal nedenlerini ortadan kaldırmaya odaklanan çok boyutlu ve eş zamanlı tedbirler almak yerine birbirini suçlama yarışına giren Euro bölgesi üyeleri arasında iki temel eksen ortaya çıkmıştır. İlk eksen, küresel kriz öncesi dönemde ekonomilerini nispeten dinamik tutmayı başararak cari fazla veren "merkez grubu", diğer eksen ise cari açığı hızla artan ve aşırı borçlanan "çevre grubudur". Merkez grubunda özellikle Almanya, diğer cari açık veren ülkelerin neredeyse toplam açığı kadar cari fazla vermiş, düşük enflasyon düşük ücret ve girişken ticaret politikasıyla merkez-çevre uçurumunu derinleştirmiştir(De Grauwe, 2009:28)

3.KÜRESEL EKONOMİK KRİZİN TÜRKİYE'YE YANSIMALARI

2007 yılında ABD konut sektöründe başlayan ve bütün dünyayı etkisi altına alan krizin boyutlarının nereye varacağı ve nerede sonlanacağı halen tam olarak bilinmezliğini sürdürürken dünyanın 17. büyük ekonomisi olan Türkiye ekonomisinde de krizin etkileri ciddi biçimde görülmeye başlamıştır. Türkiye'nin yakın dönemde geçirmiş olduğu iki kriz olan 1994 ve 2001 krizleri öncelikle finans piyasalarında başlayıp en çok mali sektörü

olumsuz olarak etkilemiş olmasına rağmen, 2008 yılında ülkemizde etkileri görülmeye başlanan küresel kriz reel sektörü etkisi altına almıştır(Ünal-Kaya, 2009: 10).

2007 yılını Cumhurbaşkanlığı ve genel seçimler ile kaybeden Türkiye’de, küresel krizin etkileri 2008 yılının özellikle 2. Yarısından itibaren hissedilmeye başlanmıştır. Büyüme oranı 2008 yılı 3. çeyrekte %0,5’e gerilemiştir. Bu çerçevede ekonomik göstergelerde önemli değişimler yaşanmıştır. İhracat 2008’in ikinci yarısından itibaren düşmeye başlamıştır (TEPAV, 2009). GSYİH, 2008’in son çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre %6,2’lik azalış göstermiştir. Ekonomi 2008’in aynı dönemlerine göre 2009’un ilk çeyreğinde %14,5, ikinci çeyreğinde %7,7 ve üçüncü çeyreğinde %2,9 küçülmüştür(Kutlu- Demirci, 2011; 130). Ekonomin en önemli sektörlerinden olan inşaat sektöründeki büyük çaplı daralma dikkat çekmiştir.

TÜİK’in açıkladığı 2008 Aralık ayı dış ticaret istatistikleri küresel krizin ihracatımız üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koymaktadır. Bu gerçekleştirmelere göre 2008 yılı Aralık ayında; geçen yılın aynı ayına göre ihracat %21 azalarak 7,6 Milyar Dolar, ithalat %30 azalarak 11,2 Milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. Yine aynı dönemde AB ülkelerine yapılan ihracatın %39,4 azalma gösterdiği tespit edilmiştir. 2009 yılında Türkiye ekonomisinin karşılaşılabileceği en büyük sorun ise ödemeler dengesi alanında yaşanabilecek problemlerdir. Küresel kriz Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere doğru sıcak para akışını ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını son derece sınırlamıştır(Ünal, v.d., 2009:17).

2008 yılının ilk yarısında enflasyonla mücadele için faiz oranlarını 1,5 puan artırarak %16,75 seviyesine yükselten Merkez Bankası, düşen emtia fiyatları, gerileyen iç talep ve ileriye yönelik enflasyon beklentilerinin azalması ile krizle mücadele için diğer ülkelerin Merkez Bankaları’nın izlediği yolu izleyerek Kasım ayından başlayarak faiz oranlarında indirim gitmeyi tercih etmiştir.

İşsizlik 2008 yılında ortalama % 11 olmuş, Ocak 2009 sonuçlarına göre tarihi rekorları alt üst etmiştir: % 16,1. Şubat 2009 sonuçlarına göre %15,8 olmuştur. İşsizlik rakamları, yurtiçi talepte toparlanmanın hızını kesebilecek önemli bir risk olarak görülmüştür(Alptekin, 2009; 7). Küresel finansal kriz birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de oldukça yıkıcı sonuçlara neden olmuş, bu paralelde ekonomik ve toplumsal hayatta olumsuz gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle 2008’in ikinci yarısından 2009’un son çeyreğine dek yoğun olarak yaşanan finansal krizle birlikte üretim ve milli gelir sürekli azalırken, işsizlik oranı artarak tarihi seviyelere ulaşmıştır.

4. KÜRESEL EKONOMİK KRİZE KARŞI ALINAN EKONOMİK VE POLİTİK ÖNLEMLER

Finansal piyasalarda krizin ilk belirtileri daha önce görülmüş olsa da, ilk kez Lehman Brothers 15 Eylül 2008 tarihinde iflas edince, piyasalar ani bir güven kaybıyla sarsılmıştır. Yönetilemez duruma gelen menkul kıymet piyasaları çökmüş ve bankalar birbirlerine borç vermeyi durdurmuşlardır. Finansal piyasalara güven sarsılmıştır. Finansal sistemin istikrara kavuşması ve küresel ekonominin tekrar canlanması için güvenin tekrar inşa edilmesi şarttır. Krizin ilk olarak finansal piyasada çıkması nedeniyle para politikası araçları kullanılmaya başlamıştır. Politika Faiz Oranı, Kredi Kanalı, Döviz Kuru Müdahalesi gibi araçlarla piyasalar dizginlenip güven aşılama çalışmalarına gidilmiştir.

Yaşanan finansal krizde mali politika, doğrudan derin resesyon durumundan kaçınma amacına odaklanmıştır. Ancak bu odak noktasının, mali politikanın diğer amaçlarını göz ardı etmemesi gereği de vurgulanmaktadır. Mali sistemler, büyümeyi tetikleyen yatırımları ve yapısal dönüşümü sağlamaya yönelik kaynakları ortaya koyabilir(Dayton-Johnson,2009: 3). Krizin ülkemize yansımalarını sınırlandırma ve iç talebi canlandırma amacıyla para politikası ve maliye politikası devreye girmiştir. Uygulamaya konan tedbirler 4 başlıkta toplanabilir

(Hazine Müsteşarlığı, 2009: 4-19): 1. Likidite destekleri, 2. Vergi ve prim destekleri, 3. Üretim ve ihracata yönelik kredi ve garanti destekleri, 4. Finansman destekleri. Ayrıca, Haziran 2009 döneminde yeni teşvik sistemi açıklanmıştır. Yeni sistem, 3 unsurdan oluşmaktadır: 1. Büyük proje yatırımları, 2. Bölgesel ve sektörel teşvik sistemi, 3. Genel teşvik sistemi ekinde sıralanabilir.

Küresel krizin finans sektörü Türkiye açısından başlıca iki önemli etkisi yaratmıştır. İlki, uluslararası piyasalardan sağlanan fonların önemli ölçüde azalması ve maliyetlerinin yükselmesi; İkincisi ise, küresel çapta ve özellikle ihracatın büyük kısmının gerçekleştirildiği Avrupa'da yaşanan bir ekonomik durgunluğun Türkiye ekonomisini ve dolayısıyla Türk finans sektörünü benzer şekilde yavaşlatmasıdır. (Dinan, 2008). Küresel ekonomik kriz kaynaklı Avrupa Borç Krizi'nin yarattığı olumsuzluklar etkisini ağırlaştırırken Türkiye ihracat gelirlerinde önemli azalmalar yaşamıştır. Bunun sebebi hiç şüphesiz Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin ihracat hacminde % 50 lere varan bir orana sahip olmasıdır. Avrupa Birliği ülkeleri borç kriziyle sarsılırken dış talebi düşürmüş bu da Türkiye gibi Avrupa Birliği'ne ihracat yapan ülkelerde üretim kapasitelerinin düşmesine bununla beraber işsizliğe yol açmıştır. Türkiye'nin bu krizden çıkardığı en büyük ders hiç şüphesiz ihracat pazarlarının çeşitlendirilmesi gerektiğini kavraması olmuştur. Bu bağlamda Güneydoğu Asya, Afrika, Ortadoğu ve Latin Amerika pazarlarında genişleme eğilimli bir strateji ortaya koyulmuştur. Bu süreçte bu ülkelere gerek hükümet gerekse devlet başkanı nezdinde ziyaretlerde bulunmuş ve stratejik ortaklık anlaşmaları yapılmıştır. Kısacası Türkiye yaşadığı ekonomik krizi pazarlarını çeşitlendirerek yeni pazarlara girmekte bulmuştur.

SONUÇ

2008 yılının Eylül ayında sadece ABD'yi değil kısa sürede bütün dünyayı etkisi altına alan büyük bir ekonomik kriz patlak vermiştir. Amerika'da bankalar sub- prime denilen kredilerle piyasayı şişirerek büyük bir emlak balonu yaratmıştı. Emlak fiyatlarının düşüşe geçmesiyle geri ödenemeyen banka kredileri büyük bir finansal krizi tetiklemiştir. Bunun sonucunda Amerika'da büyük sigorta şirketleri ve yatırım bankaları iflas etmiştir. Menkul kıymetleştirme araççılığıyla bütün dünyayı sarmalayan sistem krizini de tüm dünyaya yaymıştır. Bu finansal kriz Avrupa'da kendini borç krizi olarak göstermiştir. 2008 yılına gelindiğinde Avrupa ekonomileri yüksek borçluluk oranlarına sahipti. Avrupa'ya finansal kanallarla yayılan küresel kriz Avrupa bankalarını da zor durumda bıraktı. Birlik üyesi ülkeler bu bankaları kurtarmak için kurtarma paketleri oluşturdu. Bu kurtarma paketleri ülkeleri daha da borçlu hale getirip borçlarını çeviremez duruma düşürdü. Bu tablonun oluşmasında hiç şüphesiz Avrupa'nın kendi içindeki yapısal sorunlar da tetikleyici oldu. Tüm bu kriz alanlarından hiç şüphesiz Türkiye'de derinden etkilendi. 2001 de yaşanan ekonomik krizden önemli dersler çıkaran Türkiye Finans sektöründe derin bir kriz yaşamamıştır. Kriz daha çok reel sektöre yansırken ağırlığını ortaya koymuştur. Dünya çapında yaşanan talep eksikliği Türk imalat sektörünü yavaşlatmış bunun akabinde durgunlukla gelen işsizlik krizin başlıca etkileri olmuştur. Pazar genişletme ve alternatif pazar arayışları, büyümeyi artırıcı teşvik paketleri ve piyasayı canlandırıcı büyük kamusal yatırımlarla sorunu aşma formülleri kullanılmıştır. Bu ekonomik sancılar Dünya ülkelerini ve Türkiye'yi farklı politik yönelmelere itmiştir. Serbest ticaret anlaşmaları veya stratejik ortaklıklar farklı siyasal kombinasyonlar meydana getirmiştir. Yaşanan bu küresel kriz yaralarını sarmaya başlasa da gelecek yüzyılda küresel kapitalist sistemin sürdürülemez olduğunu ve gelecekte benzer senaryolarla karşılaşılabilceğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

ALPTEKİN, Erdem(2009), “Küresel Krizin Türkiye Ekonomisi ile Sanayisine Yansımaları ve Dipten En Az Zararla Çıkış Yolları”, AR&GE Bülten, 2009

ATAMAN ERDÖNMEZ, Pelin (2009), “ Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi”, Bankacılar Dergisi, Sayı 68

DAYTON, Johnson J. (2009), “Is fiscal policy back? An Emerging Markets Perspective”, OECD Observer, 270/271.

DE GRAUWE, Paul, “Crisis in the Euro Zone and How to Deal with It?”, CEPS Policy Brief, No 204, Şubat 2010

DİNAN, Desmond, Ever Closer Union: An Introduction to European Integration, Hampshire, Palgrave Macmillan, 2008.

HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI(2009), *Türkiye Ekonomisi*, Basın Duyurusu, 7 Temmuz. http://www.hazine.gov.tr/irj/go/km/docs/documents/Treasury%20Web/Statistics/Economic%20Indicators/egosterge/Sunumlar/Ekonomi_Sunumu_TR.pdf

INTERNATIONAL MONETARY FUND (IMF). (2008), World Economic Outlook, Washington, Nisan 2008.

INTERNATIONAL MONETARY FUND (IMF). (2009). World economic outlook update. January 28

KUTLU, Hüseyin Ali ve DEMİRCİ, Savaş, (2011), “Küresel Finansal Krizi (2007-?) Ortaya Çıkaran Nedenler, Krizin Etkileri, Krizden Kısmi Çıkış Ve Mevcut Durum”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 2011

TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı) (2009), “Küresel Krize Karşı TEPAV Politika Önerileri <http://www.tbb.org.tr/turkce/konferans/28042009.pdf> (16.3.2014).

TEPE, F.F., KARATAY, A. (2005). September 11 globalization and world peace. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (7), 189-199. ss.

ÜNAL, Ali ve KAYA(2009), “Hüseyin, Kriz ve Türkiye”, Ekonomi ve Politika Araştırmaları Merkezi, İstanbul

SHILLER, R.J. (2010b). A crisis of understanding. [Erişim Adresi]: <<http://www.projectsyndicate.org/commentary/shiller70/English>>, [Erişim Tarihi: 02.12.2010].

YILDIRIM, Süreyya (2009), “2008 Yılı Küresel Ekonomi Krizinin Dünya ve Türkiye Ekonomisine Etkileri”, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 12 (18): 47-55, 2010